

Արարեկեան փառուն Արիս մէջ գտնելով ամբողջական կանոնագրեր մը՝ ձեռնարկած էր զայն միջերկրին մէջ հրատարակել։ Սոյն 1867 տարւոյ երրորդ թուոյն մէջ գնելով կանոնագրող առանձին հասածն՝ մինչեւ Կանոն Իւ յետագայ մասն կ'անապատ շրջորդէ թիւերն մէջ։ Այս ձեռագրերն զրոյ ալ յետագայ տեղերն պիտի խափնցը։

Վերջապէս Մեծն Եւ Գարեգին Ա. Չարդաշեանց թարգմանութեանց ցանկին Կանոնագրոց մէջ՝ յիշած է «Վարդապետութեան առաքելաց կանոններու ցանկը, որ Լեւելած է հոն, մինչ րունն է բան հայ թարգմանութեան Լեւ. այն տարբերութեան պատճառով, յետագայիս յիշեցը Կանոնաց փառս ծանօթ ձեռն գրեցէր զբաւածք մը առաջնորդեալ նիւթայն վերաբերմամբ թիւ հոյերէն եւ թիւ պլ. լեւելաւ։

Մեր նպատակը պիտի ըլլայ այժմ քննել իսկ զբով թեանս բուն առարկան բնագրին ժառանգ, հեղինակն ու ժամանակը՝ որչափ կարելի է մեզ, անոր պարեալ ասորի պարզ՝ փ մտածեալին վարձարեալի գրութեան հետ՝ արեւելքի փառս պլելալն, ձեռագրաց իրարու բնեցած աղբրն, ապա անցնել հայերէն թարգմանութեան քննութեան պլելալ տեւակրութիւն, եւ ի վերջոյ՝ արարական թարգմանութեան վերջին շարք համեմատել։

Է. Կ. Ս.

Պ Ա Յ Մ Վ Կ Ւ Ն

ԵՂԵՆԱՐԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐ ԵՎ ԳԵՆԵՐ
ՄԵՐԻՄ ԹԵՐԵՐԻՆԵՐ
ՊԵՐՏԵՐԻՆԵՐ ԿԵՆՏՐՈՆԵՐԻՆԵՐԻՆԵՐ

Տեսնենք այս 1758 Աւգոստոս 31ին հրատարակուած ու Մարիամ Թերեզիա կայսրուհիին եւ իր պաշտօնէկցմէ ստորագրուած հրամանագրին հայերէն թարգմանութիւնը։

Մենք, Մարիամ Թերեզիա, ողորմութեամբն Աստուծոյ կայսրուհի Հռոմայ, թագուհի Գերմանիոյ, Հունգարիայի, Պոնտիֆիկայի, Դաղմատիայի, խուսափաստանի, Սլաւոնիայի, արքիպոսք Աստորիայի, գոթա Պոլսոնիայի, Պրապանդի, Մեդիոլանու, Սփիրիայի, Գարինթիայի, Գարինիոլիայի, Մանդուայի, Բարմայի Բիալէնցայի, Լիմպուրկի, Լուքսեմպուրկի, վերին ու ստորին Սիլեզիայի, Իշխան Սուեվիայի, Դրանսիականիոյ. սահմանակոմս Հռոմայ սուրբ տէրութեան, Պոլսոնիայի, Մորաւիայի, վերին ու ստորին Լաուսիցի. կոմս Հապսպուրկի, Գլան-

արիայի, Թիրսի, Ֆերդրաւայի, Գիպուրկի, Կորիցիայի Կրատիսլայի, Յրմենիայի եւ Յերզեցիտիլոպի Պամուրի, դքսուհի Սլաւոնիայի սահմանակոմսութեան, Գորդանանի, Սալինարուի եւ Մեիլիւնիայի. դքսուհի Վիսարինիայի եւ Պարիի, մեծ դքսուհի Խորուրիայի, եւ այլն։

Գերկայ գրութեամբ արեւմտեան ողորմանք եւ միջոցը կը բերենք եւ կը յաջանանք, թէ Ապոստոլնոր՝ Յիպոցեան դատարարը, Յովհաննէս Ղազարոսեան, Մելքոն Գապարեան, Յովհաննէս Ոսկերիւնեան, Մարտինոս Յիպոլուցեան, Մարկոս Բագրատյանեան, Լուսին Թորոսեան, Նիկողայոս Չիլանցի, Լուսին Ոսկերիւնեան, Յիպոլայոս Գապարեան, Թեոֆիլոս Չիլանցի, Թովմաս Չաբարեան, Եւպիմեոս Պառնիկեան երգաւարները, Մարկոս Գառգանեան քարտուղարը, Յովհաննէս Բաբեան, Խաչիկ Սենգրեզեան երեսփոխանները, Ապոստոլնոր Վիգորեան եւ Անտոն Խիպոցեան պատգամաւորներն, իրենց՝ եւ բոլոր հայ հասարակութեան անուամբն՝ որ Եղեւսաբնութեամբ մէջ կը բնակի՝ (այս քաղաքը մեր Դրանսիականի իշխանութեան Գիւգիւլէօ գաւառին մէջն է, —) մեր վեհապառութեան մատուցած խնարհ խնդրածքը գթութեամբ ընդունելով ու կշռելով եւ նկատելով հաւատարմութիւնն եւ հաւատարիմ ծառայութիւնը, զոր այս հաւատարմութիւնը մեզն եւ մեր թագաւորական տոհմին մինչեւ հիմայ մատուցած է — եւ կը յուանք թէ ասկից ետքն ալ, ապագայ ժամանակին մէջ պիտի մատուցանէ եւ միշտ հաւատարմութիւն պիտի ցուցնէ՝ — Պաշտպալովի ամբողջ ու բովանդակ արքունական կարածները, գործակով մէկտեղ, որոնք որ մինչեւ հիմայ մեր թագաւորական գանձատան ձեռքն էին, այսինքն ամբողջ Հռոմաօրֆը, բոլոր ու ամբողջ Երկրի կայսրաւատեւութիւնը, նմանապէս, ամբողջ ու բոլոր երկրներն որոնք Ռուսալէս եւ Ալքիթորին մէջ են, գործեալ՝ ամեն ու բոլոր մեր թագաւորական իրաւունքը, ամբողջ եկամուտներովն, ու անոց վերաբերեալ ամեն եկամտի մասնովն այսինքն արորուած կալածանքը, գործուած ու անգործ երկրները, Գաշտալայերը, արօտականները, զաւիւղայերը, խոտի զաւարը, անտառները, անտառակները, լեռները, ձիւնազաւտները, ձորափայերը, այգիներն ու այգեհատանները. ասկից զատ՝ ջրերը, գետերը, լճերը, ձկն աւազանները,

1 Մատենագորան Հայկական թարգմանութեանի Նպիւնեաց. Վիեննա, 1880, էջ 430—431։

2 Այսպէս է հրատարակին մէջ, — Ա. Եսենիոս անունը Augustinus հասկընուած ու թարգմանուած է։

ջրի հոսանքները, ջրաղացներն եւ անոնց տեղերը. առհասարակ ամէն կերպ եկամտաւ եւ որեւէ կերպով անոնց վերաբերեալ բան, որ այն գոյն-կէն կամ Նոյն կաշուածներուն կը վերաբերին օրինք. եւ հին Ժամանակներէ անոնց վերաբերեալ իրական արահետներովն եւ սահմանին տակն եղող մասերովը մէկտեղ 60.000 ռենտ-սական ֆլորինի՝ յիշեալ հայ հասարակութեան եւ իրենց Ժառանգներուն եւ օրինաւոր յաջորդներուն, մեր այս որոշմունքովն — որն որ հրապարակական ու մեր գանձատան գործոց՝ կայսերական թագաւորական վերաստեղծութեան ձեռք Յուլիա ամսոյն 4ին, եւ մեր Գրասխիլունիոյ իշխանութեանն արքունական գեւանատան ձեռք առաջիկայ տարւոյն Ագոստոս 19ին հրատարակուեցաւ, — մեզի վերադաշնելով որեւէ զապման զէմ՝ օրինաւոր բողոքումն առ մեր թագաւորական գանձատունն — շնորհելու, տալու, պարգեւելու որոշեցինք, մշատաւ եւ անշառնայի կերպով՝ առանց յետ կոչում ընելու. Զոր՝ մեր ներքին եւ արքունական կնիքովն ամրապնդելով, առաջիկայ պատճենին կնիքովն, երբ անիկայ մանրամասն մեր առջեւ դրուեցաւ, այս առանձնաշնորհութեան մուրհակի ձեւովն յօրինել տուինք:

Տուեալ ի մեր քաղաքն Վիեննա. յամի Տետան 1758 Ագոստոս ամսոյն 31ին, մեր իշխանութեան 18երորդ տարին:

Մարիամ Թրինդիս, յ. ձ.

Կարդինալ Պէթրիս Կոմս, յ. ձ.

Փրանցիսկոս Պանտի, յ. ձ.:

Ընթերցողին թերեւս անմիջապէս աչքին կը զարնէ ու կը տեսնէ, թէ այս նամակի ձեւով գրուած համառօտ պատճենը՝ առանձնաշնորհութեանց ընդհանուր ձեւէն տարբեր է: Ու իրօք ալ առաջիկայ գրութիւնն աւելի հրամանադիր մըն է: Ասոր մէջի բացարձակ, վսեմ ու կտրուկ ոճը մարդուն միտքն անմիջապէս կը գրաւէ: Բոլոր գրութեան մէջ բացարձակ իշխանութեան մը, բայց եւ գոհունակութեան ու վստահութեան հոգին յայտնապէս կը տեսնուի: Որմէ իրաւամբ կրնանք հետեւցնել, թէ ինչ մեծ յաջանաց ու պատուոյ մէջ եղած պիտի որ ըլլան մեր պապերն՝ որ մէկ կողմանէ իրենց արժանիքը յիշած, զիրենք բարձրացուցած ու գոված ասուն, մէկալ կողմէն, իրեւ թէ կը գգուեն ու կը շնոյն, որպէս զի աւելի եւս իրենց ձգել ու վստահութիւնն վստայիլ կարենան:

Անտարակոյս քանի մը պարագայ շատ նպատամտաւոր եղած պիտի որ ըլլայ, գործոյս այսպիսի արտաքին կարգի արագ կատարման եւ յաջողակ գնմանը: Եւ նախ՝ որ — ինչպէս վերն ալ ըսինք — զգաւարութիւններն ու մեծ գործաքին առջեւ եղած խռիւքներն արդէն քանի մը տարի յառաջ Վիեննա իրկուած պատգամաւորաց ձեռքը հարթուեցան ու շտկուեցան: Երբ կրորդ որ պետութիւնն՝ առանց իր կամացը՝ պլլուած էր այն փափուկ խնդրոյն մէջ, թէ վերջիւնեալ կաշուածատերութիւնն ու երկիրներն որոնն են: Հիմակ ուղեց Վէճին թեյը շուտով կորել եւ բացարձակապէս յայտնի ընել, թէ երկիրներն իրենն էին ու իրենն են ներկայապէս ալ: Երրորդ աւսարիական պետութիւնը՝ թէ շեղեկական ու յաջորդութեան ու թէ բոլոր սիական եւ օթնամեջ պատերազմներուն պատճառաւ՝ շատ նեղութեան մէջ մտած ու աւելութեան գանձը սաստիկ նուազած էր, որով դրամի պէտք ունէր: Զորորդ՝ շատ մը պաշտօնայ բարեկամ, արքունի ներքին խորհրդական ու մեծամեծք՝ վաստիկուած էին — զանազան ծամբներով — ազգայիններէն: Եւ վերջապէս հինգերորդ՝ արաքոյ կարգի շրջահայեցութիւնն, աշխոյժ գործունէութիւնն ու դրամական մեծ զոհողութիւնն, որոնց միջոցաւ ի վիճակ եղան Նիւտարեթուպոլսեցիք, գործերունն անհաստատել արագութեամբ ի դուրս հանելու:

Ան սաղոյ է, որ այս եւ սոյն տարւոյն Նոյնմը. 18ին կրկին հրովարտաւորներ Նիւտարեթուպոլսոյ ազգայնոց 124.581 ֆլորին եւ 11 քառանգանի նստան: Սակայն ո՛վ կրնայ անգիտանալ, թէ այս էր գլխաւորաբար այն զուրաւոր զսպանակը, որ քաղաքները զէպերը՝ գործերուն մէջ առանց վճատութեան յառաջ քաշելու: Այս էր այն քաղցր կէտը, որով անձնատուր ըրին ամէն թշնամիներն ու անգործունեայ ամէն հակառակորդները: Յայտնապէս ստուգուեցաւ հոս ալ այն ծանօթ առածը թէ դրամը կը կառավարէ զերկիրս: Հայերը շատ լաւ գիտէին ստոր յոժը. եւ լաւ համոզուելով թէ միայն ստոր միջոցաւ ամէն բանի կարող են, սփռեցին, բաշխեցին զայն առանց ինայելու, այն ամէնուն, որ այս պաշտօնական ու կարեւոր գործոյ մէջ առջեւնին կ'ըլլէր:

Եւ իրաւի, եթէ մտադիր հայեցուածով մը քննենք, թէ վերջիւնեալ — այն ասունի համար ստուգիւ — անհաստեմ դրամն ուր եւ ինչ բանի գործածեցին, կը գտնենք թէ՛ եր-

կիրենրուն ստացմանը համար, ինչպէս կայսերական հրովարտական մէջ յայտնապէս կը յիշուի. միայն 60.000 ֆիորին տուած են: Ուր է ուրիշն եւ ինչ բանի գնաց այս գումարին մեծագոյն մասն, այսինքն 64.581 ֆիորին: — Այս հարցման պատասխանը գրուած կը գտնենք այն հաշուեգրքին մէջ, զոր երեսփոխանք քաղաքային վարչութեան մատուցին, հաշիւ տալով՝ մինչեւ ցվերդին քառասուն այն ամէն ծախքերուն վրայ: զորոնք ի նպատակ այս գործոյն ըրած էին: Ասոր մէջ անցած են մէկիկ մէկիկ պարգեաւարչութիւնները՝ չէ թէ միայն պաշտօնատեարաց, ու անոնք՝ որոնք իրենց գործոյն ձեռնուող եղած են ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, այլ նաեւ այն ամէնուն, որոնցմէ յոյս կար, թէ գտնէ հեռուանց գործին մէջ մատ կրնան ունենալ:

Այսպէս, օրինակի աղագաւ, այն ծախքերն զատ, զորոնք հարկաւոր կը համարէին երեսփոխանք գործին համար, ու որոնք պէտք ալ էին, որ իրը յաջողութեամբ լըննայ (— ինչպէս 16.000 ֆիորինը՝ զոր փութի քաղքին՝ ոգեւոր ըմպելեաց իրականց գնմանը համար. — 2200 ֆիորինը՝ ասանձնաշնորհութեանց տուրքին համար. — 30.000 ֆիորին՝ Գարբիէլ Օլեմբէնին, — 100 ոսկի՝ արձանագրութիւնը գործին, — 300 ֆիորին՝ արքունի իրականց հարկին համար, եւ այլն. —) կը հանդիպենք շատ մը անանկ պարգեաւարչութիւններու, որոնք երկրորդապէս միայն հարկաւոր էին: Այսպէս, ի մէջ այլոց, պարգեւեցին Էմիլիէնի պարոնին, իր աշխատութեանց համար, ու տարբէ թաշկիւնակի մը մէջ 200 կտոր ոսկի կամ 834 ֆիորին, բաց ասկէ՝ տակառակ մը Թոգայի գինի (145 ֆիորին) ու 145 ֆիորին արծեք ունեցող արծեթէ կերակրող օպապը մը: 2իկէր արքունի ներքին խորհրդականք՝ տակառակ մը գինի, որուն գինն էր 150 ֆիորին, Լորովադ արձանագրին 100 օսկի. — Պանտի խորհրդականին 145 ֆիորին արծեք արծեթէ օպապը մը. — 2էրէ տաննագլարին քարտուղարին՝ կաղամար մը, զտգ մը արծեթէ աշտանակի ու կտոր մը կտաւ՝ արոնց գինն էր 142 ֆիորին. — Պօպօզ գործակալին, ու աշխատեցաւ երկիրներուն գընմանն ու արտօնութեանց հրովարտականրուն ստացմանը՝ 200 ոսկի այսինքն 833 ֆիորին. 20 քառասուն. ասոր քարտուղարին 16 ֆիորին. — Պարոն Յիդրիկին՝ շաքար, խահուէ եւ չոգալազ (25 ֆիորին) Անտոն Պոլս խորհրդականին քարտուղարին 25 ֆիորին: — Գրաշ-

վիլին՝ արտօնագիրը գրելուն համար 50 ֆիորին: — Ասոցմէ զատ պատգամաւորաց մնաւ, զրուծիւնը տարածուեցաւ նաեւ պաշտօնատեարաց ամուսնոց, գրագիրներուն, ծառայից, նօւագաձգարը (lakai), դոնտպաններուն վրայ եւ այլն: Ու տեղոյն, անձին ու յարմարութեան համեմատ կը պարգեւեն իրական գումարն զատ, կաղամար, կտաւ, թաշկիւնակ, կեղծամ, գտակ եւ այլն:

Այն քաղաքացիք, որոնք՝ իրենց զիրենք պարտաւորած էին մինչեւ Աւգուստոսի վերը նախագրուած դրամը վճարելու, ինչպէս վերը տեսանք, պարտքերնին ամենայն ճշգրտութեամբ կատարեցին: Մանաւանդ թէ շատոնք որպէս ղի չըլլայ թէ դրամի պակասութեամբ գործըն յառաջարկու մ յաջողութիւնն ունանայ, ժամանակէն յառաջ իրենց վրայ ինկած կամ գրուած մասը հատուցին: Ասիկայ ասկերեւ կը տեսնուի երեսփոխանաց՝ քաղքին հասարակութեան մատուցած հաշուէն. որուն մէջ՝ չէ թէ միայն ընդհանուր ու վեր ի վերջոյ հաշիւ մը, չէ թէ միայն մեծագոյն գումարներն անուցած կը գտնենք — զոր՝ քաղքին ընդունած իշխանութեան համեմատ կրնային ընել —, այլ մանրամասնաբար ամէն մուտքերն ու ելքերը մէկիկ մէկիկ ճշգրիւ. ու որդալի նշանակուած են:

Պատգամաւորը հաշիւնն ներս տուած ատեն, օրինաւոր ընծայման թուղթ մըն ալ ներփակած կը ներկայացընեն հասարակութեան, անոր մէջ համառօտիւ մը յառաջ բերելով թէ իրենք քաղաքային վարչութեան կողմանէ լիակատար իշխանութիւն ունեցած են ձեռուընդ ղ իննստ երթալու եւ հոն գործելու. եւ թէ՛ երկիրներուն վաճառման եւ կայսերական արտօնութեանց հրովարտական ստացմանը համար չէ թէ միայն Եղիսարեթուպոլսոյ հասարակութեանն, այլ նաեւ. Էբեմանդատի գերագոյն կառավարութեանն առ այս իրենց յանձնարարութիւն եղած է:

Աս ամէնուն վրայ ասելի պայծառ ու որոշ գաղափար մը կը ստանանք, թէ՛ որ վերեն ի վար հայեցուած մ'ընենք այն ամէն մուտքերուն եւ ելքերուն վրայ, զորոնք երեսփոխանք ընդունած ու ըրած են, իրենց ծամբայ ելլէլէն մինչեւ արքունական կալուածներուն գործքին գընման կատարումը, այսինքն 1758 Մայիս 8էն, մինչեւ 1759 փետր. 14:

Արդ՝ երկու պատգամաւորաց՝ քաղքին խորհրդարանին մատուցած ելեւմտից հաշիւն, ըստ տարեգրին այսպէս կը տեսնուի:

Գ Ստառոնց որդարութեամբն Տերառողմայ
ըլալով մեք ներքոյ գրեալ քս Պատուելի էլիզաւ-
բէր Գաղաթին Պատկերադրէն, նաեւ Պ. Բոլոր
Հատարակէն ներքայք ղ իենան վասն խաղաֆա-
ն լովն Տովնեմովն, նաեւ Պապուէրի քաղաքին
նոր քրէվերիկովն. որ Տերազաձկան, որաւ
Հաադաւս բլրոյ տովն մեր ձեռն բլնիրօղէնձիայ՝
գերապանն Գր. պենիմովն մեր Թագաւոյն
մնհրօղէն. որ բլնիրօղէնձիան 1758 մայիսի
8 Սիպրեմ Գրեցաւ վասն որոյ անցներուս արեւ-
լով Կու Գրովի Հոս սղվար զամնայն բերձեր-
ձիաներն, որն ար Գրովիք զայն տերազա-
ձիային, ու

Այս Համառոտ յառաջարկեն նաեւ,
ձեկի մեկի կը շարին Ժամանակի Կորդաւ, այն
ամէն երամուաներն, որոնք ձեռուրին եկած են,
մասամբ քաղքէն, Կամ քաղքին միլնորդու-
թեամբը Ներսարթեմօղաղայ ներկայացուցինե-
րէն, մասամբ ասանձնականներէն, մասամբ
Պէթլէն Կամին Ներկայացուցիներէն, այսինքն
Ծովս, Պողոյն եւ Ստեփ. Հալմակիէն, Գարձեալ՝
Հերմանդատի Կառավարութենէն, եւ այլն:

Տեսներն նախ մուտքերն բառ առ բառ
այնպէս, ինչպէս զասոնք երկու պատգամաւոր-
ները գրի անցուցած ու 1759 Փետր. 14ին
քաղքին Հասարակութեան Ներկայացուցած են:

R. Fl.

1758 Մայիսի 13 էղգարէզան. Պ. Գաղաթին
էղգարէզային, գլխանձիայով . . . 833-20⁹
Ունիտի 9. Ղ իենան, ձեր գողմայէն ուֆթերն
նարեւանէ Գառաւիկի էլիզաբէր քաղա-
քին տղայսն եւ մեր շաւղրեթիայօջի
առիւթ . . . 4000. 7
Հահու Հարբեր վնջօն 3 տարով. եւ այս
գերմիւրս անցնելով Կամնար զգարեղայն
արեւու նայ, ունենայ կէս տարով առաջ
իմաց անէլու. Դմանագէս լիւ եր գոմեւ
նիգալն լուգէնար ալ շատ բրնձու նա,
այլիկ ունենայ կէս տարով արաջ իմաց
նիլու.
Ունիտի 20. Ղ իենան, Գառաւիկ գոնիւրա-
բիւս առաւորէլիկ Պանտի ֆերենցէն ու

Առմայ 4833-20

1 Կառավար իշխանութիւն:
2 Perceptio. մուտք, եկամուտ:
3 Զարկապահանքի պատուան, տու բերքի քաղէն, ժա-
ղովք:
4 Կառ. բառ եւ կը նշանակէ՝ անդորրագիր:
5 Զաւիւններուն մէջ կրկին սխիւ տակ երկու առ-
ասկ ֆիորն անցուտ եւ. այսպէս 1000 H. Fl. — 883-20
R. Fl. — Գաղաթին 10,000 H. Fl. — 8333-20 R. Fl. եւ
այլն: Առաջինը՝ Հաւադարակէն, երկրորդը՝ Կենտական
ֆիորն եւ Մերք միւրս Կարթին, այսինքն Կենտական
առաւ ձեռք: — Մէկ Կենտական ֆիորնը 60 քառանգան
էր — եւ Հիւսիսեան 105 քառանգանի կամ շուրջ 2 ֆիւրն
եւ 20 սանգիրի Հաւադար:

Գրանդաւաճում 4883-20

Դիւր շահու տարիք զլուի, ոչ երբայ
պէտք ըլլար Գարիգալն, նայ ունենայ
գոմանիգալն 3 ամսով առաջ իմաց ա-
նէլու. որն մաս ապինք զՊատուելի քաղա-
քին տղան մեր շաւղրեթիայօջի գոմաց . . . 8333-20
Ունիտի վերն. Առա Թուանէն Զատիկեանց,
վենան. զԱղաւայ ինկանսին Հանգալ-
եանց սգան մեր գլխանձիայովն . . . 1500. 11
Ունիտի վերն, Դմանագէս Աղաւայ Թուան.
ձեռն Գառաւիկեանց, Գառաւիկեանց Կիւն Կիւ
Իրեն Հրամանացն զԼոյս ընէլէն մեր Գլխ-
անձիայովն . . . 208, 20
Օգոստոսի 1ma վենան, Աղաւայ. Անգոնէն
Նիգովի Խիւզուցեանց. մեր գլխանձիան
տարով . . . 1000 —
Օգոստոսի 5ին. Ղ իենան առիւթ Ա. Լուսիկի
ուղերէն F1 Կիւն Կիւն որ ուղիւնք Գառ-
աւալորեմովն, զոր ըողգարէն վնարեցինք
Պ. Աղաւայ Պիրովն Ա. Կանէնարն Ա.
մանուկն ինկուցեանց մասէն արած ըս-
թիւքովն, որպէս որ կու զընտու էրթան-
ձիան . . . 4800. 14
Օգոստոսի 17. Ղ իենան լնցնելով Կրօնի
Պէղլէն Կաղարէն 20/ma, Բ. Եր մարգաւա-
ր, որ Գաղաթին ալ առաջ տարով միւնէն
գոնգարգ անէն, առիւթ շահ մասէն . . . 97. 30
Առաւմայ սղորմութեամբ 1758 Մայիսի 1ma
բէշլըն, մեր Պապուէրի էլիզաբէր քաղա-
քին Աղաւային Թրօթի ըղգարէն Գառ-
աւիկին Գորայ քաղքիցաւ այս Աղաւա-
նուս մասէն, որոնք ասուկ ասուկ գլխ-
անձիայ տվինք.
Ա. Գրիգորէն Սահիկ աղան. վասն Ա. Եւա-
նին աւր ակօրեան առիւթ . . . 1986. 28
Ա. Խաղաթին մանուկն, մեղանոց. վասն Ա. Գ
Վարդանին ինկուցեանց . . . 500. 4
Ա. Գոտրէն վարդանի ինկուցեանց . . . 208-20
Ա. Մարտիրոսն Ա. Մանուկն ինկուցեանց . . . 250.—
Ա. Ընկուցեան Եղիպէն . . . 20.50
Ա. Մարտիրոսն զանոյնց. վասն Ա. Մերգ-
րեանց գրիգորեան . . . 82. 20
Ա. Եղիպէն անկուցեան. վասն Ա. Թագոսի
Գիրիւգեանց . . . 833 20
Ա. Գրիգորէն ասովաթին. վասն Ա. Խաղաթի
Մերգրեանց . . . 1250. —
Ա. Գրիգոր, ասովաթին, վասն Իրեն Հրամանացը
Համար . . . 83. 20
Ա. Գրիգոր Խոսյի, վասն Ա. Լուսիկին Զիւ-
լվցնց . . . 300.—
Ա. Ըղգարէն Գառաւիկ. վասն Աղաւայ
Նիգովին շիւթիւցնց . . . 208. 20
Առմայ 26686. 40

1 Խաղաթ վերջ F1. 4/ma. ինկանսին Թիւն եւ quatuor
millia. այսինքն 4000 — անանկ ալ Հոս 20/ma. Բ. կը նա-
շանկէ 20,000 ֆիորն:
2 Իմաստ եւ. Գերբ Պէթլէնի քան Հաղար ֆիո-
րին յառաւորեն փոխ տալով՝ պարտագիր ընէլէն յառաջ՝
Իրեն շահ տարին . . .
3 Specificatio բառն եւ կը նշանակէ մանրամասն-
ութիւն, մեկի մեկի նշանակութեամբ ըսլալ, քանկ:

Գրանցարգում 25686.40	
Ա. Գրիգոր Սահակ ազնւ. վան իրեն հրա. մանցը	500.—
մո վան փեռն Ա. Ղազարին անտրեանց	208-20
մո վան Աղբոր Ա. Լուսինին Սահակ ազնւ.	66-40
մո վան Մարգարե.	53-20
Ա. Խաչիկ մանուկ Մեղրեանց. վան իրեն	500.—
Ա. Պետրոս գորգար.	41-40
Ա. Վարդան Ա. փնար բարձրացնց. վան տէրեցիներցն գր. մանուկային	231-16
Ա. Վարդան Թորոսի ազնւ. ճուրճովն	4000.—
Ա. Գրիգորեն Նիգորի ճուրճովն	2916-40
Ա. Միկայիլեն տողի	250.—
Ա. Լեւոնտեն մուրաթ	166-40
Ա. Նասրուդին Նիկոյի	58-20
Ա. Իսկանդարեն Լանգոյի	439-40
Ա. Լեւոնտեն Վարդան	50.—
Աստուծոյ սղորմութեան իրեն առան- ները	
Ա. Զատիկեն Ա. մանուկ իսկուցեանց	250.—
Ա. Մարտիրոսն գորգարեանց վերջով Սեպի 26ին	832 40
Ա. Լեւոնտեն Ա. Մանուկ իսկուցեանց վան. Ա. մանուկին իսկուցեանց	500.—
մո Ա. Լեւոնտեն որ պարտէր սուր գր. գր. լուսաւորոյց գտնորէրմարտին	190-41
Ա. Պարգուն լուսինի իսկուցեանց. վան Ա. Յանիկին Տիգրանեանց	833-20
Ա. Վարդան լուսինի իսկուցեանց. վան իրեն հրամանացն	1000.—
Գրաւորվե, որ վերադարձւ Ա. Վարդանին ապարտ. Ա. Թուսմանը, ամով մէկ իստապիւն զարին գոմա զէրկին վան վերջ գրեալ տալին. որ ըրդկին տա- լինք հոգ. 14ին. 1416 մ. 13 ԿՏ. եւ նոյն- եմբեր 16ին. 480 մ. 30 ԿՏ. հոս կու տա- նայ. որպէս որ. Կիտոս ասք. 68 մ. 28 ԿՏ. որ սգակն որդուսի 29ին թէշն տիկ իրեն հրամանացն	
Սեպի. 1ma Բեշնին տալիք զմեր Պատանի Ա. Ղաչանուն իսկան գլխանիւն, որ վրայ գրիկին Սեպինը Իսկուցեանց Տօմիկուն գիտնց կրօն Պէգէն կապորին բէնիբո- գէնիմարտինուն. այսինքն Ա. Պոյշ Կո- ժէֆին եւ Ա. Լալմանի Էշգանին. հնդկ բողի մէջ. որպէս կու յընտա գլխան. ձեռն տալու մեքով սուսայ	43000.—
Հոկտեմբեր 28. Վիեննան բերաւ Ա. Թորոս, գիրի. գեանց ասանին, մեր Պատանի Ա. Ղաչանուն մանկն մէկ պարկեմիկին մէջ մահած 1000 ոսկի նոր	4166-40
մո վերջ գրեալ Տաղուսին բերաւ վերջ գրեալ Աղաւն մէկ գլխանիւն, որն որ մեր Պատանի էր վերջ գրաւորին ա- ղաւաներն գրիկին Սեպինը կրօն Պէգէն կապորին բէնիբոգէնիմարտին սօմիկուն- մին իրենը գիտնց. այսինքն Ա. Պոյշ Եօժէֆին եւ Ա. Լալմանի Էշգանին	12000.—
Սուսայ 97988.41	

Գրանցարգում 97988.41	
Նոյեմբեր 1ma Վիեննան Ա. Պոյշին, մեր փեռնին Պէգէնն առինք շահու հարկը զմեզ, այս գոմարիկային, որ զարուգիւյ պէտք ըլլաւ գարիգան. նոյն տէնայ 3 տմ սով առաւ գոմարիկային իմաց ունելու. ուրախ տվին զՊ. Քաղքին ապան մեր շուսգրիբէնային	սուսայ 2000.—
Նոյեմ. 5ին. Վիեննան Պ. Ա. Պիրովին Ա. անկանտեն Ա. մանուկ. Իսկուցեանց, որ ըրդկին վեճարեցին զգորգարի 5ին առած ըրգակին տէրեգին	4000.—
Նոյեմ. 13ին. Ա. Եօզէֆ գարը Թուսն վե- ղով Ա. մարտիրոսին գորգարեանց որ- տրին գորգ	2000.—
Նոյեմ. 15ին. Վիեննան, Բաշային մէկ գլխա- նիւն, որն որ Պատանի Աղաւններն դը- րիկին Սեպինը, գաւառ, զարուցին առան- ձիայի համար	6000.—
Նոյեմ. 15ին. վեճար. Ա. Զատիկին Թորոսեանց, զԱ. Զատիկին վարդիկեանց զարուցին, որն իմաց տվին զգլխանիւն	3260.—
մո վերջ տաղուսին Ա. զատիկեն զԱ. Իսկա- նուին ամբարայնաց ըրգակին	800.—
մո Ա. Զատիկին զԱ. Դատիկին վարդիկեանց եւ Ա. Զատիկին ամբարայնաց ըրգակին	209 07
Նոյեմ. 20ին. վեճար. Պ. Ա. Պիրովին Ա. անկանտեն Ա. մանուկ. Իսկուցեանց, տվին կապոր առով	8000.—
Դեկտ. 5ին. Ա. ամբարայն ոսկերիկեանց. գլխանիւն տալով	605.—
Դեկտ. 12ին. Լուսաւորման զԱ. ամբարայն ոսկերիկեանց առաջին	232.16
Դեկտ. 30. վեճար. Պ. Ա. Պիրովին Ա. ան- կանտեն Ա. մանուկ. Իսկուցեանց, տվին զգլխանիւն	1750.—
Դեկտ. 30. Ա. Կեպորեան վեճարեան զԱ. Դատիկին վարդիկեանց ըրգակին գլխա- նիւն տալով	1709.—
1759 ունվարտ 8. վեճար. Կրօն Պէգէն կա- պորեն զ10/մ. քան մեքուսին ըրգակ. փո- լեւ գոմարային	51-06
Ունվարտ. 22ին. Վիեննան Պ. Ա. Պիրովին Ա. անկանտեն Ա. մանուկ. Իսկուցեանց, տվին կապորային	800.—
Ունվարտ. 30ին Բեշնին Ա. ամբարայն վեճարեան տալով	83-20
Սուսայ Սուսարում. Բ. Բ. 124 948-30	
Այսինքն Մանուկ իսկուցեանցն ա. ք.	
Տերաւագաւոր Պատանի էր վերջ գրաւորի	
Աւետար Քիտիւն ա. ք.	
Տերաւագաւոր Պ. էր վերջ գրաւորի :	
Ամբարայն, կամ rück-zahlen, կամ Rück-zoll դրամներն բառն է Եւրոպ. առաջին է. անընդ յետ վարտան, զարմաց զամբ. եւ ան զարմանել զիստ ծա- նակէ Իսկ Եւրոպային է. այն տառն, զարմ եւ զար- մուսն մըն. կամ մընքն եւ զարման տալով կրնայ Է- ԼԼ. Բայ հոգ մանուկն մանկին բառն վերջ մասն է Եւրոպ. որ վերջ 20 հարց. անակն ալ հոս, 10 փո- րկին զով կը շարունակ. մանքն — այսինքն հաւաքական ֆորմին, զանազանը. համար անհատական ֆորմին:	

Ասկից կը տեսնենք ուրեմն, թէ պատգա-
մաւորաց ձեռքն ինն ամսուան միջոցի մէջ, պա-
նքն 1758 Մայ. 14էն մինչեւ 1759 Յու-
նուար 30 Հասած է պլեւայլ Հաշուլ ու պլ-
եւայլ կողմանէ՝ երկրին գնման ու արտնու-
թեանց հրովարտանքն ստացմանը Համար
124.948 ռենտական ֆորդին եւ 30 քա-
րանքան:

Ելքերու Հաշին ալ միեւնոյն յառաջա-
բանն ունի, զոր ունէր եկամուտներունը՝ պայտէս.

“Այ որորմութեամբն մէջ ներքոյ գրեալքս
Տէրութեալ ըլլալով մեր Պատմիկն Էլիզաբէթ-
Քաղաքին Մակնարարդէն, նաեւ Պատուելի բո-
լոր Հասարակէն բովալու վիճանն վասն ի
պաշտօնալից Տովնիւսովն, նաեւ Պատուելի նոր
բրէվիէկիւսովն, որ աւերադաձիան որ պլլ Հառ-
դատ ըլլայ, տվին մեր ձեռքն բլէնիւրօգէնձիւս
գերաբարձր կուպէրիւսովն մեր Թագաւոյն
մոհրօվն, որ բլէնիւրօգէնձիւս գրեցաւ 1758
Մայիսի 8ին Սիպիւնը. վասն որոյ ամենքս արեւ-
լով կու գրվի հօս ալ վար տննիւսն էրօկան-
ձիւսներն, որն որ արիւնք այս տէրութեալային:”

Ահա ելքերուն Հաշին ալ ըստ արձանա-
գրութեան:

B. Fl.

“Գ. Վարդապետին Պատարագ	4-10
Վ. Հայր Ղազարին Պատարագ	4-10
Վ. Հայր Մարգարէին Պատարագ	2—
Վ. Հայր Օվանէսին Պատարագ	2—
Վ. Հայր Թադէոսին Պատարագ	2—
Մայիսի 21. Եսթիան Պատարագ	4-10
Մայիսի 26. Բէշդէն Ա. գրեգորի Սահի Ա-	
գանց զըրբուշտան	83-20
Գրբուշտան Բէշդէն մինչեւ ք վիճան	16-46
Վ. տէր մանուկելին Պատարագ	—30
Մէկ լաւեի տարբէ՝ որն որ կայ	2-12
Ունիւր 20. Վիճան տախք շահ Ա. ուս-	
վօրէն Պանոսի Գրեգորէն 8333 Ֆ. 20 Խ.	
որպէս կու երեւոյր բերեղեղային սեպե-	
րուն մէջ. եւ կամենալով որ զմէկ տարե-	
կան շահն տանք իրեն հրամանացն, ա-	
ռաջ որ վիճարած ըլլայ շահն, 1758էն	
ունիւր 20էն, մինչեւ 1759 ունիւր 20ը	
ավելք	500.—
Ունիւր 13ին Վիճան վիճարեցին Ա. առ-	
վարին վիգօյեանց 1000 զովն արեւո տ-	
աւիւրէնք էրբարդարային այդպի իրեց	
հրամանոց մօտէն	1000.—
մտ երկու ամսն շահ ավելք. արեւլով զգոն-	
գրադէն	10.—

Սումայ 1631-18

Գրանդագու՝ 1631-18

Ունիւր 33ին Տօնաթային գաղշն լիգլուշա-	
ղէն	1900.—
մտ իւշ բեկիւսովն գաղշն	800.—
Սեպտեմբերի. 1ա. Բէշդէն վիճարեցին Ա.	
տաղարին, զէլեցեց տանէն. Պ. Աղա-	
շանուն գրեմին գաղշ, տանելով զՊա-	
տուելի քաղաքին գոգարագէն	8400.—
Ասոր շահն 16 տուր	10 40
մտ վիճարեցին պլլ Ա. տաղարին Գե-	
լեանց, զայն քաղին, որն որ Ա. օմանէն	
Սեպտեմբերաց տուվելի տուել Պատուելի	
քաղաքին շահն, արեւլով զհին գոգարագ-	
ղէն	500.—
Ասոր շահն 21, ամսն	8-16
Բէշդէն երկուշտ եւ գոն գրբուշտայ եւ ք-	
կայ խարեղ	36-57
Սեպ. 18. Տօնաթային խարեղ	23-08
Տօնաթային զլարաւային	10.—
Եսթիւրօգին եւ զերկրին Տօնաթային հօհել-	
լէն	8-20
Ըշդարաւային հօհելլէն	4-10
Մէկ, Գեալի քաղաք	6.—
Մէկ հայրի, ժողովն սեպին վոյ	25.—
Շաքրի, գափէի, որն որ Թագաւորաց տվելք	
տալի մէլուք զաշիւր	194-10
Հօհի. 10. Գրաւովին Տօնաթային գրեւլէն	
Մէկ ամսն գաղայի գին	160.—
Հօհի. 23ին. Պարս շիֆիւրիկին մէկ Աղբու-	
քարի մէջ	834-10
մտ մէկ ամսն գաղայի գին	160.—
Հօհի. 30. 2իկլին գաւթի գոգիւրի մէկ	
ամսն գաղայի գին	160.—
Մէկ տուէ՝ գանաֆտա լալի Գոյու Եսթիւրօ-	
2 հատ պարագայ	4.—
2 հատ գաւթի գաղ	5.—
Պատարագի գանկարդային դեմաց	4-10
Նոյեմբերի 21. վիճարեցին զՊ. Գաղաքին գաղ-	
շային ուտեմէման	16000.—
Հօհի. 7ին տալիւր 8էրբեղէն 2/ա. քի շա-	
հա նոյ, ավելք շահ	15.—
Օգոստոսի 5ին տալիւր լուսովն տէրեղէն	
շահա 4/ա. Ֆլ. որ ըսգաին նոյի. 5ին Ա.	
Պիւրովին մօտէն ըսգիւր վիճարեցին.	
ուրաքն ավելք շահ տէրեղէն	60.—

Սումայ 28 489-18

- 1 Լուսիններէ libellus բառն է. կը նշանակէ զգրչիկ.
Թաղթ:
- 2 Պարգեւարութեան թուան, տուան թուան. Լուս. բառն է:
1. capsa, capsa, capul. պատան. ամսն,
տուի. պարթե, այն թիւնն է կամ խաւարարէ տուին ու-
րուն մէջ հրօյեանց, պատանէ կը պահուին:
- 3 Statutum, կանոն, կանոնագրութիւն:
- 4 Սարգէն բառն է. Ինչ բառ. ըսլաց լեմ կրեալ
հանել: Սարգէն կրեալ Համար մէ պիտ' որ ըսլաց:
- 5 Ըման բառն, Գրանդագուի զայն լիգլուշա-
տալու:
- 6 Douzaine կամ կերմ. Dutzend աստուերիւս,
երկնցեան քառերուն կարմառուտանն է, կարեմ:
- 7 Concertatio, Լուս. է. կու. բանագորութիւն,
վեճ, կը նշանակէ:
- 8 Ռեմեմէմ — Redemptio. փրկանաւորութիւն,
վաճառանք:

1 Սյոնին, կառաց վարձը:
2 Սյոնին, որն որ գեւ կեցած է. կայ:

Դրանսպազում	28.489.18
Դեկի, 2ին գծելիլարիտու պանտրին մէկ ար- ծըթէ առաւել	145.—
Դեկի, 7ին, չէրէին գանձաւարային տէրքեզա- րին մէկ կմը 3 եւ մէկ մա. ֆ. Կիրախալ	142.—
Դեկի, 7ին Լամպին գծելիլարին մէկ արծըթէ առաւել	145.—
Դեկի, 11ին, Ֆետիին ռեկիւզարորին զբե- ղիլիկու մին զարշան	2200.—
Փառի արկիւք	8.—
Դեկի, 25, Պարոյ տրդիւրին շաքար, գաֆէ, չգալադ	25.36
Պալա, անգալին 4 գանձաւարիտու տին տէրքեզարին Բէմֆին լոգային	25.— 4.10
Պանձաւարիտու տին	16.40
Լաւաֆին	3.20
Առաւի լոգային	4.10
Երկուսու մին	2.—
Բորդիլին	4.10
Պանֆին բորդիլին	2.—
Ֆեւային լոգային	2.—
Պանտրին լոգային	4.10
Լամպին լոգային	4.10
Զերէին լոգային	4.10
Ընդգրկելին լոգային	4.10
Տղա զգալային, որ ազակ որդու խառ	25.—
Միջըին գանձաւարային, որ զաւարիտու մին գծեցադգնէրն եւ արկալ զբեք գրիւք	16.40
Բերկիլիկու մին լոգային խառնէն	26.37
Տոմարային եւ բերկիլիկու մին զաւարու	12.—
Գրաւիլիլին, բերկիլիկու մին գրեւէքն	50.—
Լորդային բորդիլիկու մին 100 արգ	416.40
Երկուսու մէկ կտոր կտուա	20.—
Լոգային	4.10
Պալաֆին մեր տէրէնին, տոմարային եւ բե- ղիլիկու մին աշխատանքին 200 արգ	833.20
Պալաֆին տէրքեզարին	16.40
Սոյիլիկու գործին	8.20
Տոմարային գինը ին առաւել	60000.—
Առաւի խառնադան մուգաւել կրօք Պեղիլին կապորին	20000.—
ձեռնաւաւ միլի կրօք Պեղիլին կապորին	10000.—
Խառնաւին ասոր չահին	68.—
2 Բիւնի զբեք	28.—
Հայր Մանուէլի ողորմութիւն	2.—
Հայր Սարգսի ողորմութիւն	2.—
Հայր Օլանտի ողորմութիւն	2.—

Սոււայ 122.767.11

1 Գեմե. Aufsatze եւ Նշանակ տեղանի ուղարգ
2 Ընտարակայ Կալաւար, Եւրոպայի ուղարգ
3 Registrator, կոնդակի Հրամանագիր արձանագրու
4 Adal. Առաւել, Հոնդարերէն է
5 Գեմեաներէն է. կը Նշանակ մանչ կամ մուսայ.
զոր միայն առկա անդին երկնաւալ կը գործածեն
6 Երուրէ անիւ, այսինքն շրջանիւն, կը Նշանակէ
Դրանսպազարի Լորդ լեւաւալ տասի փոխել, լընէ
7 Լաւաներէն բառ է. ինդիք մը, գաւա լը լաւալ
ասանդ՝ փոխանցուց կը Նշանակէ
8 Mutuum, լաւա. բառն է, որ կը Նշանակ փոխ. փո-
խառուութիւն, փոխառութիւն
9 Pincetok Հոնդարերէն բառ է կը Նշանակէ՝ արկի
կամ աման մը, որուն մէջ լընդ, լընգի կը պահեն (զով մի-
լաւ Համար)

Դրանսպազում	12.767.11
Ա. Պալա, անգալին փոխ, զարիւթ	100.—
Տէրքեզարին, Ա. Պիրոլին Ա. անդեւն տին. Ա. Մանուէլի խառնադան, ինչ առ սեն 1768 մայիսի 16էն մինչեւ 1769 փետրուարի 14	750.—
Տէրքեզարին, Ա. Աւգոստին զիգոտանց ինք ամեն 1768 մայիսի 16էն մինչեւ 1769 փետրուարի 14	750.—
Զարիլին Հարգ	68.40
2 Եւր. ֆ. Կրիկ	5.—
Գրեւելին տէրէն մինչեւ Բեւէք	26.—
Գրեւելին բեւէքն մինչեւ առաւել	64.—
Հիւրին. Եանդորին եւ Գերլին բեւէքն ուսին մարկէն	8.20
Աղաւ Պիրոլին Պատուէլ Համարակին խառ դանգարին զորս 1 Եւրոպայի Հարգի բա- րաւ լընալ 7 գան, 3 2 1/2 50 kr.	19.50
Ա. ասպարին զիգոտանց նմանագէ 7 կան	19.50

Սոււայ Սոււարում R. Fl. 124.581.11

Ալիսի Բանակ ինքնաշար, Կ. Կ.

Տէրքեզարու Պատուէլ էլիգրեք քաղաքին.

Ալիսի Գեւորմի, Կ. Կ.

տէրքեզարու Պատուէլ էլիգրեք քաղաքին, Կ.

Եւ ասով արքունի կալուածոց գնման
գործերն ու Հաշիւները լընաց Համարուեցան
Երեսարեւելաւորաց կողմէն:

Եթէ ընկերացող մտադիր աշխուղ դի-
տէ, կը գտնէ թէ Ելքը՝ մուսթեն 367 ֆիորին
ու 19 քառանգան նուալ է: Ի վերայ այս ար-
մանային, պատգամաւոր Երեսարեւելաւորաց
գարձած ասան, Հետերնին 63 քառանգան ու
Նէին միայն Իւր թողունք ան ալ, որ երկու ան-
գամ 19 ֆիորին ու 50 քառանգան, այսինքն
չուսային ստակն, զոր քաղաքը խոստացած էր ի-
րենց, անցան ձէին Տաշուց մէջ. ուստի եւ
այս գումարը պէտք եղաւ որ ետէն քաղքին
արկիլին վճարեն Տաշուեկաները:

Ասիկայ անկերու բան է: Ասիկայ Տաշուց
տարերկրութիւնը շտեմուեցաւ. անոնց աշխ-
րդուեցաւ: Գտնէ ձեռուրին շունինը արտ
վրայոց տեղերութիւն մը: Ան ալ կընայ ըլլալ
որ այս պակաս գումարն սկզբնական Տաշուց
Ելքերուն մէջ անցան, բայց ետէն ընդորինա-
կուելաւ ասան — մտաշուլթեամբ գումար թո-
ղուած ըլլայ. եւ կամ անխառնութեան ու մեղի-
յեանոցս անպայտ պատճառի մը Համար, նոյնե-
րը՝ բուն Տաշուեկանց մէջէն Տաշուած ու գումար
ձեռուած ըլլան: Որ եւ կընդուն ըլլայ բանը՝
այս գումարն, այնչափ Տաշարաւոր ֆիորինի Տա-
շուց մէջ ունիւ կամ քիչ փոփոխութիւն կ'ընէ:

Չուխայի վրայք եղած դիտողութիւնը կը գտնենք Խաչեղբուն մէջ յաջորդ կերպով անշուստ ։

«Աստուծով ։ գիտացվի, որ վերոյգրեալ Աղաչայ տէրութեան Տագաթի չուխաներն, միայն ասոր սեպն գրածին սեպերուն մէջ, որ երեսայ թէ ինչ խարճ էղիւն տէրութեան պինն օգտւորօշակովն ։ բայց զգինը չուխինը աւրիւն Ա. անկենարն քաղքին գասայէն ։ զերայ կու գրէ զինքն իրեն Տրամանոցն պիտակաւորութեանը էրօկանձիային մէջ և եւ Ա. ասվատրին վիճարիւն Պ. քաղքին էքզաքորիան ։ զերայ տէրութեան չուխն գասան տուն էկան նա ալ շատ պան չուխին 63 պանէն ։ անոր պէտք էղիւն, որ վերայ գրեալ փունտուշուն արնուն ։»

Իրենն այս կերպ վերջանալով՝ երեսօր խանը աղեցին, որ քաղքային վարութիւնը զիրենք այս հաշիւներու պարտաւորութեանն ու պատասխանատուութեանն տնօրինէ ու արձանէ ։ Քաղքն իրենց իրաւացի խնդիրն ընդունելով՝ մասնաժողովը մը յանձնեց, որ հաշիւներուն ճշգրտութիւնը քննէ, ու եթէ անոնց մէջ մտազրուծեան արժանի բան մը չգտնէ, վերոյգրեալ նրկու պատգամաւորները հաշիւներու պարտաւորութեանն արձանէ ։ Իրօք ալ հաշուեկալութեան քննիչները ժողովելով՝ բանը յիշուցանին եւ 1760 Ապրիլ 16ին զԱգսեմտիտ Խաչեղբունն ու զԱստուածատուր Պիգօրեան հաշիւներն քաւ պարտաւորութեանն անորոշեցին, ապա իւրենց կողմանէ յաջորդ յայտարարութիւնը ։

«1760 Ապրիլի 16ին էլէզաբէգան ։

Աստուծոյ ողորմութեամբն այսօր սեպերն առին Ա. Տէրութեան չուխանց եւ Ա. անկենարն Ա. Մանուկի Խաչեղբունց եւ Ա. ասվատրին Վիգօրեանց որ այլ՝ որպէս կու գրէ այլ վեր ։ Թէ ըսգակ աննէն եւ Թէ ասին ։ Եւ Աստուծով գվիգօլագ արինք զամենայն սեպերն, որին կու հատարանք մեր աննէրօնն որ արսօճ վար կլան վերայ Աղաչաներն ։

Դոտեր Էրեթիլ Էթիւլեյն ։ III. P.
ըրէզէն էքզաքորիայի էլիզաբէգ քաղքին ։

Կ. Մարտիտ Բոքոտեան ։ III. P.
էքզաքոր Պ. էլիզաբէգ քաղքին ։

Օլնէն Էրեթիլ Էթիւլեյն ։ III. P.
էքզաքոր Պ. էլիզաբէգ քաղքին ։

Մանուկ Գովիլ Էթիւլեյն ։ III. P.
Դոտարիւշ Պ. քաղքին էքզաքորիային ։

Ասոր վրայ անցուցին իրենց կողմանէ, թէ յիշեալ աղաներն ընդունեցան այն պարտագիրը՝ զոր Գարիբէլ Պէթլէն աստեղագիրը 30.000 ֆիլիսին վրայք տուած էր իրենց ձեռքը ։

«Աս ալ գիտացվի, որ ասինք զերկու քաւիսն ալ, որ տված է Պէթլէն կապօրն 30 հաւար զլօթի, այսինք երեսուն հաւար զլօթի, որպէս կի գրէ վերի սեպերուն մէջ նայ ասինք ։

Էքզաքորիան ։
ՅՈՎԱ. ԱՆՏԻՅ

Լ Ե Ճ Ո Ւ Ր Ա Ն Ա Վ Ա Ն

ՍԵՄԵԻՏԻԱՆ ՓԱՌԻՔԱՆԸ ԲԵՐԵՐ ՀԻՆ ՀՈՅՈՐԵՆԻ ՄԷՋ

Խնչակս նստիւնք թուրք մէջ (Հանդիս ԱՄՆ. 1892, Թ. 12, էջ 353) խոստացած էինք, կը գտնէք այս թուէն սկսեալ միմանուն նայազէտ հեղաշինքի սոյն կաթնօր գրութեան թարգմանութիւնը (H. Hübner in Ann. Die semitischen Lehnwörter im Altarmenischen: ZDMG. XLVI 1892, pp. 216—268.) Թարգմանութիւնս ամբողջական է ։ Հայերէն բառերուն երրորդական տարբերով դրուած ընթերցմանը հարկէ դուրս կը մնան. — Խնչակս նստիւնք նայիւնք բառերու դիմաց դրուած նշանակութիւնքի միայն՝ ուր պէտք էր յիշեցնէք ։ Բայց ուր որ լեզուական տարբերով դրուած լեզուներէն բառերէն ետքը երրորդական գրութիւն — ըստ նորագոյն դրութեան գրութեան — դրուած էին այն բառերուն ընթերցմանը, անվերապա պահանջը ։ Վասն զի նայիւնք տարբեր քաւիսն եւ արեւելեան զաւատարարաւորներէն սոյնսայլ կերպով նշուելով ամեն ընթերցողի համար միմանուն նշուել չունին. բաց աստիճան լեզուի նշուելուն ոչ միշտ ճշգրիտ կրնան ներկայացնել ։ Եւրոպայի մէջ աստեղագիրները իրենց լեզուին թէ իրենց տեղ գտնուելէ իր կարեւոր նշանակեցանք. միայն նայիւնք-գտնուել ։ Եւ աստեղագիրները յիշեցանք, ուր իրենց լեզուին իրենց կարեւոր նշանակեցանք ։

Հ. Թ. Բ.

Սեր յաջորդ գրութեան նպատակն է հին հայերէնի մէջ սեմական փոխառեալ բառերու ամբողջ միները նորէն քննել, ըստ իւրական նշանակեցանքի երկու ձեւի (պարբերէն եւ արաբերէն) անդադրել, եւ հետագայեղ անոնց ձայնական յատկութիւնները ։ Բառերն երկու գասակարգի բաժնելու աստեղ շատ մը բառեր դժուարութիւն կը յարուցանեն, այսինքն անոնք՝ որ թէեւ ասորերէնի եւ արաբերէնի մէջ կը գտնուին, բայց այս լեզուաց բնիկ չեն, այլ փոխառութիւն են կամ այնպէս կ'երեւայ թէ ըլլած, եւ չենք գիտեր թէ ուստի ծագած են առանձին, եւ ինչ ճամբով — ասորերէնի եւ արաբերէնի միջնորդութեամբ թէ ոչ — Հայոց հասած ։ Այստեղ շատ դժուար համար ամենէն հաւանականն է ընդունիլ թէ պարսկերէնէ առն